כִּי הַאי מַעֲשֶׂה לְיָדֵיהּ – בא לידו מקרה דומה שמינהו המלך לתפוס גנבים, ובכלל אותם גנבים שמסר למלכות היו גם מבני ישראל. פָּגַע בֵּיהּ [–פגש אותו] אֲלִיָּהוּ, וְאָמַר לֵיהּ, עַד מָתַי אַתָּה מוֹסֵר אֶת עַמּוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ לַהֲרֵיגָה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, מַאי אֶעְבֵּיד – מה ביכולתי לעשות, הלא הַרְמָנָא דְּמַלְכָּא הוּא – פקודת המלך היא שאתפוס את הגנבים, ומה איפוא אעשה. אָמַר לֵיהּ אליהו, אֲבוֹד עָרֵק – כשם שאביך ברח לְאַסְיָא [שם מקום] כך אַתְּ עָרוֹק – ברח מפני המלכות לְלוּדְקְיָא, ובכך לא יבוא לידך למסור מבני ישראל להריגה.

אגב האמור למעלה, מביאה הגמרא מעשה נוסף בעניינם של רבי אלעזר ורבי ישמעאל: כִּי הֲווֹ מְקַלְּעֵי [–כאשר היו מזדמנים] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – יחדיו, ועומדים פני האחד מול פני חבירו כשכריסם נוגעות זו בזו, הֲוָה עָיֵיל בַּקְרָא דְּתוֹרֵי בֵּינַיְיהוּ – היה יכול לעבור צמד בקר תחת כריסם, וְלֹא הֲוָה נָגְעָה בָּהוּ – ולא היו השוורים נוגעים בכריסם, שמתוך שהיו בעלי בשר היה ריווח גדול ביניהם.

אָמְרָה לְהוּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא – אמרה להם שרה נברית, בהברח שבְּנֵיכֶם ממזרים וְאֵינָם שֶׁלָּכֶם, שהרי אינכם יכולים להזקק לנשותיכם מחמת ריבוי השעה. אָמְרוּ לָהּ, כריסן שֶׁלָּהֶן [–של נשותינו] גָּדוֹל מִשֶּׁלָּנוּ. ענתה להם המטרוניתא, אם כן, כָּל שֶׁכֵּן שאינכם יכולים להזקק להן מפאת רוב השומן של שניכם. אִיכָּא דְּאָמְרֵי, הָכִי אָמְרוּ לָהּ, כלשון הפסוק (שופטים ח כא), 'כִּי כְאִישׁ גְּבוּרָתוֹ' – כערך האיש וגודלו כן ערך גבורתו, וכלומר שאדם גדול ובעל בשר גם איבריו גדולים, ועל כן יכולים הם להזקק לנשותיהם. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, הָכִי אָמְרוּ לָהּ, אף על פי שכריסם רחבה, יכולים להזקק לנשותיהם לפי ש'אַהֲבָה הִוחֶקֶת אֶת הַבָּשָׂר'. שואלת הגמרא: וְלָמָּה לְהוּ לְאַהְדּוּרֵי לָהּ – מדוע השיבו לה, אחר שדיברה דברי הבל ורעות רוח, וְהָא כְּתִיב (משלי כו ד) 'אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ' – אל תשיב לכסיל כאשר מדבר אִוֶּלֶת, 'פֶּן תִּשְׁוֶה לּוֹ' בעיני השומעים.

משיבה הגמרא: כדי שֶׁלֹּא יטעו השומעים ויחשבו שיש ממש בדבריה, ויבואו לְהוֹצִיא לַעַז עַל בְּנֵיהֶם שהם ממזרים.

מימרא נוספת באותו ענין: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵיבְרֵיהּ – שיעור מידת הקיבורת דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל [בְּרַבִּי יוֹסֵי], כְּחֵמֶת בַּת תֵּשַׁע קַבִּין – כנאד של עור המחזיק בתוכו תשעה קבין. אָמַר רַב פָּפָּא אֵיבְרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, כְּחֵמֶת בַּת חֲמֵשֶׁת קַבִּין, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים בַּת שִׁלְשָׁה קַבִּין. דְּרַב פָּפָּא גּוּפֵיהּ – של רב פפא עצמו, כִּי דְּקוּרֵי דְּהַרְפַּנַאי – בגודל מידת הסל שעושים אנשי הרפניא, שמחזיק בתוכו שיעור נפח של ששה קבים.

לאחר שהזכירה הגמרא שרבי יוחנן היה משונה בגופו משאר בני אדם, מביאה הגמרא שהיה משונה ומיוחד גם ביופיו: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲנָא אִיסְתַּיְירִי מִסַּפְּרֵי יְרוּשָׁלַיִם – אני לבדי נותרתי מאנשי ירושלים היפים.

מוסיפה הגמרא בעניין יופיו של רבי יוחנן: הַאי מַאן דְּבָעֵי מֶחֱזֵי שׁוּפְרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – מי שרוצה לראות מעין יופיו וזוהר אור פניו של רבי יוחנן, נַיְיתֵי כָּסָא דְּכַסְפָּא מִבֵּי סַלְקֵי – יביא כוס של כסף שעתה יצאה מבית האומן והיא עדיין צהובה מלהב האש, וְנִסְתַּלֵּיהּ פַּרְצִידָיא דְּרוּמְנָא סוּמָקָא – וימלאנה בגרעינים של רימון אדום, וְנֶהֱדַר לֵיהּ כְּלִילָא דְּוִורְדָא סוּמָקָא לְפוּמֵיהּ – ויקיף את שפת הכוס בכתר וֵרֹד של ורדים אדומים, וְנוֹתְבֵיהּ בֵּין שְׁמָשָׁא לְטוּלָא – ויעמיד את הכוס במקום שהוא בין שמש לצל, וְהַהוּא זְהָרוּרֵי – אותם ניצוצות ואור הזוהרים על פני הארץ סביב, הֵם מֵעַיִן שׁוּפְרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן.

שואלת הגמרא: אֵינִי – הנכון הדבר שהיה מיוחד ביופיו, וְהָאָמַר מַר, שׁוּפְרֵיהּ [–יופיו] דְּרַב כַּהֲנָא, מֵעַיִן שׁוּפְרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, שׁוּפְרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ מֵעַיִן שׁוּפְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב אָבִינוּ שׁוּפְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב אָבִינוּ מֵעַיִן שׁוּפְרֵיהּ דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן וְאִילּוּ את רַבִּי יוֹחָנָן לֹא קָא חָשִׁיב לֵיהּ – לא החשיב ביניהם.

מתרצת הגמרא: שַׁאנִי רַבִּי יוֹחָנָן, דְּהַדְרַת פָּנִים לֹא הַוְיָא לֵיהּ – לא היה לו זָקָן, והתנא לא מנה אלא את האנשים שמלבד שהיו מיוחדים ביופיים היתה להם גם הדרת פנים.

רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה אָזֵיל וְיָתִיב אַשַּׁעֲרֵי טְבֶרְיָה – היתה דרכו ללכת ולישב בפתח בית הטבילה, וביאר ואָמַר סיבת ישיבתו שם, דִּכְּי סָלְקָן – כדי שכשיעלו בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִמְּטְבִּילַת מִצְוָה, לְפַנְּעוּ בִּי – יפגשו בי, כִּי הֵיכִי דְּלֶהֱוֹוּ לְהוּ בְּנֵי שַׁפְרֵי בְּוָותֵי וּנְמִירֵי אוֹרַיְיתָא כְּוָותַי – שבזכות שיראוני יהיו להם בנים נאים כמותי ולומדי תורה כמותי.

אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן – אמרו לו החכמים, וכי לֹא מִסְתַּפֵּי מַר מֵעֵינָא בִּישָׁא – וכי אינך מפחד שבשעה שהם מביטות ומתבוננות ביופיך יכולות הן להזיקך בקנאתן וצרות עיניהן. אָמַר לְהוּ, אֲנָא מְזַרְעָא דְּיוֹסֵף קָאתְינָא דְּלָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא – אני בא מזרעו של יוסף הצדיק, שעין הרע אינה שולטת בו ואינה מזיקתו, דִּכְתִיב בברכת יעקב ליוסף לפני פטירתו (בראשית מט כב) 'בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן', וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אַל תִּקְרֵי את הפסוק במסורת הקריאה שלפנינו 'עֲלֵי עָיִן', אֶלָּא תדרוש את הפסוק כאילו כתוב בו 'עוֹלֵי עָיִן', ומשמעותו שבני יוסף עולים ושולטים על העין, ואין העין שולטת עליהם. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא יש ללמוד זאת, שיעקב אבינו בירך את מנשה ואפרים בני יוסף (שם מח טז) 'וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ', דהיינו שיפרו וירבו בארץ כדגים הפרים והרבים במים, ויש לדרוש שמָה דָּגִים שֶׁבָּיָּם הַמִּים מְכַסִּים אוֹתָם וְעל ידי זה אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין הָעַיִן הרעה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן.

יוֹמָא חַד הֲוָה קָאֵי רַבִּי יוֹחָנָן בְּיַרְדְּנָא – יום אחד היה רבי יוחנן רוחץ בירדן, וַחֲזָייֵהּ רֵישׁ לָקִישׁ – ראה אותו ריש לקיש שהיה ליסטים באותו זמן, וְשָׁוֵור לְיַרְדְּנָא אַבַּתְרֵיהּ – וקפץ ונכנס אף הוא לירדן בדי לפוגשו. כשראה רבי יוחנן את כוחו של ריש לקיש, אָמַר לֵיהּ 'חֵילָךְ לְאוֹרַיְיתָא' – כוחך גדול וראוי לסבול את עול התורה. השיב ריש לקיש ואָמַר לֵיהּ לרבי יוחנן, 'שׁוּפְרָךְ לְנָשִׁי' – יופייך ראוי לנשים. אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן, אִי הֲדַרְתְּ בָּךְ – אם תניח מללסטם את הברויות ותקבל על עצמך עול תורה, יָהֵיבְנָא לָךְ אֲחוֹתִי דְּשַׂפִּירָא מִינַּאי – אשיא לך את אחותי שיפה ממני. קַבֵּיל עֲלֵיהּ – קיבל ריש לקיש על עצמו עול תורה, בָּעֵי לְמֵיהְדַּר לְאַתּוּיֵי מָאנֵיהּ, וְלֹא מָצֵי הָדַר – רצה ריש לקיש לקפוץ בחזרה לשפת הירדן להביא את בגדיו, ולא היה בכוחו.

אַקְרֵייֵהּ וְאַתְנֵייֵהּ – לימדו רבי יוחנן לריש לקיש תורה ומשנה, וְשַׁוְּוֵיהּ גַּבְרָא רַבָּא – עד שנעשה גדול בתורה.

יוֹמָא חַד הֲוָה מַפְלֵגֵי בֵּי מִדְרָשָׁא – נחלקו החכמים בבית המדרש בענין זה, הַסַּיִיף וְהַפַּכִּין וְהַפַּגְיוֹן וְהָרוֹמַח וּמַגָּל יָד וּמַגָּל קָצִיר, מֵאֵימָתַי הם ראויים להיות מְקַבְּלִין טוּמְאָה, מִשָּׁעַת גְּמַר מְלַאכְתָּן – שנגמרה עשייתם, וּמֵאֵימָתַי גְּמַר מְלַאכְתָּן, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִשֶּׁיְּצָרְפֵם בַּכִּבְשָׁן – מאז שהוא מחזקם על ידי ליבונם בכבשן האש בסוף יצירתם. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מִשֶּׁיְּצַחְצְחֵן בַּמַּיִם – מאז שהוא נותנם במים לאחר שהוא מלבנם בכבשן האש.

אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, 'לְמָטָּאָה בִּלְמְטִיוּתֵיהּ יָדַע' – 'ליסטים בקי הוא בכלי הליסטים', שמכיון שהיית ליסטים בעבר, בקי אתה בכלי אומנותם לדעת מתי הוא גמר מלאכתן. אָמַר לֵיהּ ריש לקיש, וּמַאי אֲהָנַתְּ לִי – ומה הועלת לי בזה שגרמת שאקבל על עצמי עול תורה, הלא גם לְהָתָם בין הליסטים 'רַבִּי' קָרוּ לִי. אָמַר לֵיהּ – ענה לו רבי יוחנן, אֲהָנַאי לָךְ – הועלתי לך דְּאַקְרָכְךָ – שקרבתיך תַּחַת כְּנָפַי הַשְּׁכִינָה.

חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן מדברי ריש לקיש, חָלַשׁ – חלה ריש לָקִישׁ, אֲתָאי אֲחָתֵיהּ קָא בָּכְיָא – באה אחותו של רבי יוחנן, שהיתה אשתו של ריש לקיש כמסופר לעיל, ובכתה לפניו, אָמְרָה לֵיהּ, עֲשֵׂה בְּשֵׂכֶל בָּנַי ובקש רחמים על ריש לקיש בעלי שלא ימות ובני יהיו יתומים. אָמַר לָהּ רבי יוחנן כלשון הכתוב (ירמיהו מט יא), 'עָזְבָה יְתֹמֶיךָ אֲנִי אֲחַיֶּה', היינו, אני אדאג לפרנסתם לכשיתייתמו. שוב אמרה לו, עֲשֵׂה בְּשֵׂכֶל אַלְמְנוּתִי והתפלל עליו בכדי שלא אתאלמן. אָמַר לָהּ, כלשון המשך הפסוק שם, 'וְאַלְמְנוֹתֶיךָ עָלַי תִּבְטָחוּ', היינו, בטחי וסמכי עלי שאפרנסך לכשתתאלמני.

לבסוף נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שנפטר, וַהֲוָה קָא מִצְטַעַר

המשך בעמוד צד

– והיה מצטער **רַבִּי יוֹחָנָן סַתְרִיהּ טוּבָא** – אחריו הרבה, על שגרם למותו, שכן לא מצא תלמיד ותיק וחכם כמוהו. **אָמְרוּ רַבָּנָן** – אמרו החכמים, **מַאן לֵיזִיל לְיַתְבֵיהּ לְדַעֲתֵיהּ** – מי ילך ללמוד לפניו בכדי להשלים את מקומו של ריש לקיש וליישב בכך את דעתו, **נֵיזִיל** – ילך **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, דְּמִחַדְּדִין שְׁמָעֲתָתֵיהּ** – שחריף הוא ומחודדות שמועותיו. **אָזַל יָתִיב קַמֵּיהּ** – הלך רבי אלעזר בן פדת וישב לפניו, **כָּל מִילְּתָא דַּהֲוָה אָמַר** – כל דבר שהיה אומר **רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ** רבי אלעזר בן פדת, **תַּנְיָא דְּמֵסַיְּיעָא לָךְ** – ישנה ברייתא המסייעת לדבריך. **אָמַר לוֹ** רבי יוחנן, **אִתְּ כְּבַר לְקִישָׁא** – וכי אתה דומה לרבי שמעון] בן לקיש, **בַּר לְקִישָׁא כִּי הֲוָה אָמֵינָא מִילְּתָא, הֲוָה מַקְשֵׁי לִי עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע קוּשְׁיָיתָא, וּמְפָרֵיקְנָא לֵיהּ עֶשְׂרִין וְאַרְבָּעָה פְּרוּקֵי, וּמְמֵילָא רַוּוְחָא שְׁמַעְתָּא** – הרי [רבי שמעון] בן לקיש, כשהייתי אומר דבר, היה מקשה עלי עשרים וארבע קושיות והייתי מתרץ עליהם עשרים וארבע תירוצים, וממילא נתרווחה ונתברררה השמועה, **וְאִתְּ אָמַרְתְּ** על כל דבר **תַּנְיָא דְּמֵסַיְּיעַ לָךְ, אֲטוּ לָא יָדַעְנָא דִּשְׁפִיר קָאֲמִינָא** – וכי איננו יודע שטוב אמרתי. **הֲוָה קָא אָזִיל וְקָרֵע מָאנֵיהּ** – היה רבי יוחנן הולך וקורע את בגדיו, **וְקָא בָּכֵי וְאָמַר** – ובוכה ואומר, **'הֵיכָא אַתְּ בַּר לָקִישָׁא' 'הֵיכָא אַתְּ בַּר לָקִישָׁא'** – איה אתה בן לקיש, איה אתה בן לקיש. **וַהֲוָה קָא צַוַּח עַד דְּשַׁף דַּעֲתֵיהּ [מֵיעֵיהּ]** – והיה הולך וצועק עד שיצאה דעתו ממנו והשתטה, **בָּעוּ רַבָּנָן רַחֲמֵי עֲלֵיהּ וְנָח נַפְשֵׁיהּ** – בקשו החכמים רחמים עליו והסתלקה נפשו ומת.

הגמרא חוזרת לספר על רבי אלעזר ברבי שמעון לאחר שהיה תופס גבים וממציאם למלכות, ונענשו על ידו. הגמרא מספרת על יסוריו וחוליו של רבי אלעזר ברבי שמעון: **וַאֲפִילּוּ הָכִי** – אף על פי שאמר רבי אלעזר לעיל (פג:) 'שישו בני מעי שישו, ומה ספיקות שלכם כך וַדָּאוֹת שלכם על אחת כמה וכמה', אחר שנתברר הדבר שאין תקלה באה על ידו ואף במעשה עם הכובס יפה עשה, בכל זאת **לֹא סָמַךְ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אַדַּעְתֵּיהּ** – לא סמכה דעתו על כך, שמא פגע בכל זאת באחד מן הצדיקים והזכאים, ועל כן **קַבֵּיל עֲלֵיהּ יִסּוּרִין** – קיבל על עצמו יסורים.

בְּאוֹרְתָא הָווּ **מָיְיכֵי לֵיהּ שִׁיתִּין נְמָטֵי** – בלילה היו מקפלים ומציעים תחתיו שישים לבדים בבדי שיספגו את הדם, ואף על פי כן **לְצַפְּרָא** נָגְדֵי **מְתוּתֵיהּ שִׁיתִּין מְשִׁיכְלֵי דָּמָא וְכִיבָא** – לבוקר היו נמשכים ויוצאים מתחת משכבו שישים קערות מלאות דם וכיב שזבו מפצעיו. **לְמָחָר, עַבְדָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ שִׁיתִּין מִינֵי לַפְּדָא, וְאָכִיל לְהוּ וּבָרֵי** – ובכל יום ויום שלמחרתו היתה עושה לו אשתו שישים מיני 'לפדא', מאכלים שעושים מתאנים, והיה אוכל אותם ומבריא מהם. **וְלֹא הֲוָת שָׁבְקָא לֵיהּ דְּבִיתְהוּ לְמֵיפַק לְבֵי מִדְרָשָׁא, כִּי הֵיכִי דְּלָא לְדַחְקוּהוּ רַבָּנַן** – ולא היתה מניחה לו אשתו לצאת מביתו לבית המדרש בכדי שלא ידחקו אותו החכמים, שכן היה חלש מחמת היסורים. **בְּאוֹרְתָא אֲמַר לְהוּ** – בערב היה הוא אומר ליסוריו, **אַחֵיי וְרֵעַיי בּוֹאוּ, וְאִילּוּ בְּצַפְּרָא** – למחרת בבוקר, **אֲמַר לְהוּ וִילוּ** – לכו, **מִפְּנֵי** שחשש **מִבִּיטּוּל תּוֹרָה**, שלא יבטלוהו מלימודו, שכן היה עוסק תמיד בלימודו בביתו.

יוֹמָא חַד שָׁמְעָה דְּבִיתְהוּ – יום אחד שמעה אשתו שהוא אומר כך ליסורים, **אָמְרָה לֵיהּ, אַתְּ קָא מַייְתֵית לְהוּ עֲיָלְוֵיךְ** – נמצא שאתה עצמך מביאם עליך, **וְהָא כְּלִיתְּ** את כל **הָמָמוֹן שֶׁל בֵּית אַבָּא** שיש לי בידי, על ידי ההוצאות היתירות למאכלים הנצרכים לרפואתך וכן על ידי הבגדים והלבדים שמציעים תחתיך בכל לילה. **אִימְּרָה** **וְאִזְלָה לְבֵית נָשָׁא** – מרדה בו והלכה לבית אביה.

סְלִיקוּ וְאָתוּ חַנָּךְ [שִׁיתִּין] **סַפּוֹנָאֵי** – עלו ובאו אליו אותם שישים ספנים, והם יורדי הים באניות, **עַיְילוּ לֵיהּ שִׁיתִּין עַבְדֵי כִּי נְקִיטֵי שִׁיתִּין אַרְנָקֵי** – והביאו לו שישים עבדים האוחזים בידם שישים ארנקים עם מעות בכדי ליתן לו, **וְעַבְדוּ לֵיהּ שִׁיתִּין מִינֵי לַפְּדָא, וְאָכִיל לְהוּ** – והם הכינו לו שישים מיני לפדא, מאכלי תאנים, **וְאָכִיל.**

יוֹמָא חַד אָמְרָה לֵיהּ לְבַרְתָּהּ – יום אחד אמרה אשתו, שהיתה בבית אביה, לבתה, **זִילִי בָּעֵי בְּאָבוּךְ מַאי קָא עָבִיד הֵאֵידָנָא** – לכי ותבדקי אצל אביך מה הוא עושה כעת. **אַתְיָא** – באה אצלו, **אָמַר לָהּ** רבי אלעזר לבתו, **זִילִי** – לכי **וְאִמְרִי לְאִמָּךְ, שָׁלְנוּ נָדוֹל מִשָּׁלָהֶם** – העושר שיש לי גדול משל בית אביה. **קָרֵי אַנַּפְשֵׁיהּ** – קרא רבי אלעזר על עצמו את הכתוב (משלי לא יד), 'הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר, מִמֶּרְחָק **תָּבִיא לַחְמָהּ**' – שהתורה היתה עבורו כאניית מסחר המביאה ממרחק את לחמה.

הגמרא מספרת על שובו לבית המדרש: **אָכַל** רבי אלעזר **וְשָׁתֵי וּבָרֵי** – ושתה התחזק והבריא, **נָפַק לְבֵי מִדְרָשָׁא** – יצא רבי אלעזר באותו היום לבית המדרש, שכן לא עיכבתו אשתו מפני שלא היתה בביתו, **אַיְיתוּ לְקַמֵּיהּ שִׁיתִּין מִינֵי דָּמָא** – הביאו לפניו הנשים שישים מראות של דם בכדי לשואלו אם מראות טהורים הם או לא, **סָהֲרִינְהוּ** – וטיהר את כולם. **הָווּ קָא מְרַנְּנֵי רַבָּנַן וְאָמְרֵי** – היו החכמים מדברים בגנותו ואומרים, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ לֵית בְּהוּ חַד סָפֵק** – וכי יעלה על דעתך שכולם טהורים בודאי ואין בהם אחד שהוא ספק ויש לאוסרה משום כך. **אָמַר לְהוּ** – אמר להם רבי אלעזר, **אִם** האמת **כְּמוֹתִי הוּא, יְהֵי כּוּלָּם** – כל הוולדות הנולדים מנשים אלו **זְכָרִים, וְאִם לָאו, תְּהֵא נְקֵבָה אַחַת בֵּינֵיהֶם**, שאחת מהן תלד בת. **וכך היה, שְׁהוּ כּוּלָּם זְכָרִים, וְאַסִּיקוּ לְהוּ** – וקראו להם **רַבִּי אֶלְעָזָר עַל שְׁמֵיהּ** – על שמו.

תַּנְיָא – שנינו, **אָמַר רַבִּי, כַּמָּה פְּרִיָה וּרְכִיָה בְּיִטְלָה מלכות רְשָׁעָה זוֹ מִישְׂרָאֵל**, שמשום שמינתה אותו לתפוס גבים, נמנע ולא בא לבית המדרש ולא יכלו הנשים להראות לו את דמן, ומכיון שלא היה בקי כמותו להתיר הוכרחו להחמיר על עצמן מספק.

הגמרא מספרת על מיתתו של רבי אלעזר ברבי שמעון: **כִּי הֲוָה קָא נַפְשֵׁיהּ** – כשנפטר רבי אלעזר מהעולם, **אֲמַר לָהּ לְדְבִיתְהוּ** – אמר לה לאשתו, **יְדַעְנָא בְּדַרְבָּנָן דְּרִתְיחֵי עָלַי וְלֹא מְיַעְכְּבִי כִּי שַׁפִּיר** – יודע אני בחכמים שהם כועסים עלי על שעל ידי נתפסו ונמסרו גבים למלכות וביניהם יש גם גבים שהיו קרובים של חלק מהחכמים, ולכן הם לא יתעסקו בי כהוגן לאחר מיתתי, **אוֹגְנִין בְּעִילְּיתָאֵי וְלֹא תִּידְחֲלִין מִינָּאי** – השכיבי אותי בעליית הגג שלי ולא תפחדי ממני.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אִישְׁתַּעְיָא לִי אִימֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹנָתָן – סיפרה לי אימו של רבי יונתן, **דְּאִישְׁתַּעְיָא לָהּ דְּבִיתְהוּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** – שסיפרה לה אשתו של רבי אלעזר ברבי שמעון, **לֹא פָחוֹת מַתְּמְנֵי סָרֵי וְלֹא טְפֵי מֵעֲשְׂרִין וּתְרֵין שְׁנִין אוֹנְגֵיתֵיהּ בְּעִילְּיתָא** – לא פחות משמונה עשרה ולא יותר מעשרים ושתים שנים השכבתי אותו בעליה. **כִּי הֲוָה סָלְיְקָא מְעַיְינָא לֵיהּ בְּמָזְיֵיהּ** – כשהייתי עולה לעליה הייתי מתבוננת בשערותיו, **כִּי הֲוָה מְשַׁתַּמְטָא בֵּינַיְיתָא מִינֵיהּ הֲוָה אֲתֵי דָּמָא** – והבחנתי שכשנתלשה שערה ממנו היה יוצא דם.

יוֹמָא חַד חֲזָאי רֵיחָשָׁא דְּקָא נָפֵיק מֵאוּנֵיהּ – יום אחד ראיתי תולעת שיוצאת מאזנו, **חָלַשׁ דַּעְתָּאי** – חלשה דעתי מכך, שכן חששתי שמא יהיו בו הרבה תולעים ויסריח וירקיב גופו. **אִיתְחֲזֵי לִי בְּחֶלְמָא** – נראה לי רבי אלעזר בחלום **וְאָמַר לִי, לֹא מִידֵּי הוּא** – אין זה כלום ולא אתליע וארקיב. ומה שאירע ונענשתי כן הוא משום **דְּיוֹמָא חַד שְׁמָעֵי בְּזִילּוּתָא דְּצוּרְבָא מֵרַבָּנָן וְלֹא מָחֵאי כְּדְבָעֵי לִי** – שיום אחד שמעתי שמבזים תלמיד חכם ולא מחיתי על כך כפי שהיה ראוי לי למחות.

כִּי הֲווּ אָתוּ בֵּי תְּרֵי לְדִינָא – כשהיו באים שני אנשים לדין תורה אצל רבי אלעזר לאחר מותו, **הָווּ קָיְימֵי אַבָּבָא** – היו עומדים בפתח הבית, **אָמַר מַר מִילְּתֵיהּ וּמַר מִילְּתֵיהּ** – היה זה מסדר את טענותיו וזה אומר את טענותיו, **נָפִיק קָלָא מֵעִילְּיתֵיהּ וְאָמַר**– יצא קול מהעליה ואמר, **אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּיב, וְאִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי.**

הגמרא מוסיפה לספר על קבורתו של רבי אלעזר ברבי שמעון: **יוֹמָא חַד הָווּ קָא מִינַּצְיָא דְּבִיתְהוּ בַּהֲדֵי שְׁבַבְתָּא** – יום אחד היתה מריבה בין אשתו של רבי אלעזר לבין שכנתה, **אָמְרָה לָהּ** אותה השכנה לאשתו, **תֵּהֵא** – תהיה אותה האשה **כְּבַעְלָהּ** – רבי אלעזר השוכב בעלייה **שֶׁלֹּא נִיתַּן לִקְבוּרָה. אָמְרֵי רַבָּנָן, 'כּוּלֵּי הַאי וַהַאי לָאו אוֹרַח אַרְעָא'** – אמרו החכמים, עד כדי כך שכבר נודע לבריות שאינו חי ולא נקבר, ודאי שאין זה מכבודו של רבי אלעזר להשהות אותו עוד.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים, **שִׁבְעֵי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי** שהיה אביו של רבי אלעזר, **אִיתְחֲזֵאי לְהוּ בְּחֶלְמָא** – נראה להם בחלום, **אָמַר לְהוּ, פְּרִידָה אַחַת** – גוזל אחד **יֵשׁ לִי בֵּינֵיכֶם, וְאִי אַתֶּם** – ואינכם **רוֹצִים לְהַבִיאָהּ אֲצָלִי.**

אָזוּל רַבָּנָן לְאַעֲסוֹקֵי בֵּיהּ לֹא שָׁבְקוּ בְּנֵי עֲכָבְרֵיָא – הלכו החכמים להתעסק בקבורתו ולא הניחו להם בני העיר 'עכבריא' שהיתה סמוכה לעירו של רבי אלעזר, **דְּכָל שֶׁנֵּי דַּהֲוָה נָיֵים** – שכן כל השנים שהיה ישן **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּעִילְּיתֵיהּ** – בעליית גגו, **לֹא סָלְיְקָא חַיָּה רָעָה לְמָתֵייהוּ** – לא הגיעה חיה רעה לעירם, שכן זכותו של רבי אלעזר הגינה עליהם.

יוֹמָא חַד מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי הֲוָה, הֲווּ טָרְדֵי – יום אחד ערב יום הכיפורים היה והיו בני עכבריא עסוקים, **שָׁדְרוּ רַבָּנָן לִבְנֵי בֵּירִי, וְאָסְקוּהוּ לַעֲרֵסֵיהּ, וְאַמְטוּהוּ לְמַעֲרְתָּא דְּאַבּוּהָּ** – שלחו החכמים את בני העיר 'בירי' הסמוכה לשם, ונטלו את מיטתו והביאוה למערתו של רבי שמעון בר יוחאי אביו. **אַשְׁכְּחוּהָ לְעַכְנָא דְּהַדְרָא לָהּ לְמַעֲרְתָּא** – מצאו החכמים נחש שמקיף את המערה סביב כעין גלגל וזנבו סמוך לפיו. **אָמְרוּ לָהּ** החכמים, **עַכְנָא**, – נחש, נחש, **פְּתְחִי פּוּךְ** – הרחק את זנבך מפיך **וְיִכָּנֵס בָּן** – רבי אלעזר **אֲבִיו** – רבי שמעון בר יוחאי, **פָּתַח לְהוּ** – פתח להם הנחש ויכלו לקברו שם.

הגמרא מספרת על אלמנתו לאחר מותו: **שָׁלַח רַבִּי** שליח **לְדַבֵּר בְּאִשְׁתּוֹ** – שידבר עם אלמנתו של רבי אלעזר בכדי שתינשא לו.

המשך בעמוד קיד

שָׁלְחָה לֵיהּ – שלחה היא לו, כְּלִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ קוֹדֶשׁ – רבי אלעזר, יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ חוֹל – רבי. תַּמָּן אָמְרִין – ובארץ ישראל נוהגים לומר על ענין כגון זה את המשל דלהלן, בְּאַתַר דְּמָרֵי בֵיתָא תְּלָא וְיֵינֵיהּ, כּוּלָּא רַעֲיָא קוֹלְתֵיהּ תְּלָא – באותו היתד שהיה רגיל בעל הבית הגיבור לתלות את כלי זיינו, הנבל הרועה, את תרמילו יתלה, בתמיה.

שָׁלַח לָהּ רבי, נְחִי דְּרַבְּתוֹרָה – הגם שבתורה הוא גָּדוֹל מִמֶּנִּי, אֲבָל בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים מִי – האם הוא גָּדוֹל מִמֶּנִּי. שָׁלְחָה לֵיהּ – שלחה לו אלמנת רבי אלעזר, בַּתּוֹרָה מִיהָא – על כל פנים, גָּדוֹל מִמְּךָ לֹא יָדַעְנָא – איני יודעת ורק פיך העיד עליך, אמנם בְּמַעֲשִׂים טובים יָדַעְנָא – יודעת אני שהוא גדול ממך, דְּהָא קַבְּיל עֲלֵיהּ יִסּוּרִי – שהרי הוא קיבל על עצמו יסורים.

מבארת הגמרא: בַּתּוֹרָה מַאי הִיא – היכן מצינו שהיה רבי אלעזר גדול מרבי בתורה, דְּכִי הֲווּ יָתְבֵי – שכאשר היו יושבים רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אביו של רבי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אַסְפְּסָלֵי – על הספסלים בבית המדרש, יָתְבֵי קַמֵּיהוּ – ישבו לפניהם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי אֶאֱרָעָא – על הארץ, מַקְשׁוּ וּמְפָרְקוּ – היו שואלים לפניהם שאלות ואומרים תירוצים. אָמְרִי – אמרו החכמים האחרים שהיו יושבים בבית המדרש על הספסלים, והלא מֵימֵיהֶן של רבי אלעזר ברבי שמעון ושל רבי אֲנוּ שׁוֹתִים – את תורתם אנו לומדים, ואיך יתכן שאנו נשב על ספסלים וְהֵם יוֹשְׁבִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע. ועל כן עָבְדוּ לְהוּ סַפְסָלֵי, אַסְקִינְהוּ – עשו גם להם ספסלים והעלום על גביהם. אָמַר לָהֶן רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אביו של רבי, פְּרִידָה אֲחַת – גוזל אחד, כלומר בן אחד, רבי, יֵשׁ לִי בֵּינֵיכֶם, וְאִתָּם מְבַקְּשִׁים לְאַבְּדָהּ הֵימֶנִּי, שכן על ידי שתעלוהו על גבי ספסל שמא תשלוט בו עין הרע. אַחְתּוּהוּ – הורידוהו לָרַבִּי מהספסל, אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, וכי מִי שֵׁשׁ לוֹ אָב – רבי, ישב על הארץ ויהיה שכן לא תשלוט בו עין הרע, וּמִי שֵׁאֵין לוֹ אָב – רבי אלעזר [–שכן כבר נפטר רבי שמעון בר יוחאי אביו] יָמוּת, בתמיה. אַחְתּוּהוּ נַמֵּי – הורידוהו גם לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ – חלשה דעתו של רבי אלעזר. אָמַר, קָא חָשְׁבִיתִּי לֵיהּ כְּווֹתִי – וכי אתם מחשבים את רבי כמוני. עַד הֶהָוּא יוֹמָא כִּי הַוָּה אָמַר רַבִּי מֵילְתָא, הַוָּה מְסַיֵּיע לֵיהּ – עד אותו היום כשרבי היה אומר דבר, היה מוכיח כמותו רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, ואילו מָבָאן וְאֵילָךְ שהורידוהו מהספסל יחד עם רבי, כִּי הַוָּה אָמַר רַבִּי יֵשׁ לִי לְהַקְשִׁיב ולדחות את הנאמר בבית המדרש, אָמַר לֵיהּ – אמר לו רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, ודאי כָּךְ וְכָךְ יֵשׁ לְךָ לְהַקְשִׁיב ולדחות, וְוַי הֵיא תְּשׁוּבָתְךָ והרי לך דחייה על דחייתך, הַשְׁתָּא יוצא איפוא שעבשיו תְּקִיפְתָּנוּ תְּשׁוּבוֹת – דחיות חֲכִילוֹת שָׁאַיִן בָּהֶן מַמָּשׁ. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי – חלשה דעתו של רבי. אָתָא אָמַר לֵיהּ לְאַבּוּהּ – בא רבי וסיפר את הדבר לרבן שמעון בן גמליאל אביו. אָמַר לֵיהּ – אמר לו אביו, בְּנִי, אַל יֵרַע לְךָ – אל ירע בעיניך דבר זה, שֶׁהֲלֹא הוּא [–רבי אלעזר] אֲרִי בֶּן אֲרִי שהוא בנו של רבי שמעון בר יוחאי, ואילו אַתָּה הוּא אֲרִי בֶּן שׁוּעָל.

אומרת הגמרא: וְהֵיכִי דְּאָמַר – וזהו מה שאמר רַבִּי, שְׁלֹשָׁה עֲנָוְותָנִין הֵן וְאֵלּוּ הֵן, אַבָּא – אבי [–רבן שמעון בן גמליאל]